

Olszewski, Eugeniusz

"Strajk studencki w Warszawie w 1917 roku", Wojciech Bułat, Warszawa 1960 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 9/1, 125-126

1964

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

drogi rozwojowej Ratzla od pozytywistycznej pozycji biologicznego materializmu do fideistycznego idealizmu.

Praca zawiera starannie przygotowaną bibliografię. Wyczerpujący wykaz 1240 tytułów prac Ratzla sporządzony przez Wiktora Hantzscha (a nie Hantscha jak podano w poz. nr 60) i uzupełniony przez Hansa Helmolta zosługiwałyby na oddzielne umieszczenie w drugiej części bibliografii⁶. Praca zawiera też ilustracje (portret i popiersie Ratzla) oraz faksymile listów: Karola Weulego do Ratzla i Ratzla do swego ucznia Kurta Hasserta. Faksymile tego ostatniego listu wydał już i to lepiej pod względem technicznym Steinmetzler, dlatego autor powinien był wybrać inny przykład (spuścizna Ratzla ze wspomnianymi listami znajduje się w Deutsches Institut für Länderkunde w Lipsku).

Po tym, jak w badaniach niemieckich Steinmetzler dał podstawę nowszej oceny dzieł Ratzla ich ideowo-historycznych korzeni, trzeba powitać fakt, że polski historyk nauki podjął się podobnej oceny i przebadał inną doniosłą część naukowej budowli tego płodnego i zapłodniającego niemieckiego geografę. Praca stanowi zarówno z punktu widzenia geograficzno-etnograficznego, jak i filozoficznego owocny wkład do historii nauki.

Joachim Dietze (Lipsk)

Wojciech Bułata, *Strajk studencki w Warszawie w 1917 roku*. „Iskry“, Warszawa 1960, s. 231.

Prace z zakresu dziejów naszego wyższego szkolnictwa są u nas tak rzadkie, że i po paru latach warto odnotować interesującą książkę W. Bułata o strajku studentów warszawskich w 1917 r. Strajk ten był z jednej strony wyrazem ogólnej zmiany nastrojów politycznych w okresie, gdy nadzieje na szybką realizację obietnic zawartych w manifeście cesarskim z 5 listopada 1916 r. okazywały się płonne; z drugiej — był on związany z walką o przekazanie w ręce polskie szkolnictwa na terenie okupacyjnym, a w szczególności dwu państwowych uczelni wyższych w Warszawie — Uniwersytetu i Politechniki. Wzburzenie młodzieży zostało wielokrotnie aresztowaniem przez władze niemieckie pewnej liczby studentów i niechęcią do nasłanym przez władze profesorów: Wilhelma Paszkowskiego, profesora filologii germańskiej na Uniwersytecie, oraz Juliusza von Brauna, profesora chemii organicznej na obu uczelniach i prorektora Politechniki.

Rozpoczęty 5 maja strajk został po trzech tygodniach przerwany, trwał jednak bojkot wnoszenia opłat do zarządzanych przez Niemców kwestur. W rezultacie 22 czerwca na obu uczelniach zajęcia zostały przez władze zawieszane. Otwarto uczelnie ponownie dopiero na jesieni, kiedy całe szkolnictwo zostało w byłej Kongresówce podporządkowane władzom polskim.

Autor pracy oparł się o wcale bogaty materiał archiwalny oraz o istniejącą literaturę. Wiele miejsca poświęcił osobom: rektora Uniwersytetu Józefa Brudzińskiego, jednego z czołowych polityków obozu tzw. aktywistów (zwolenników współpracy z władzami niemieckimi), oraz kuratora obu uczelni z ramienia władz Bogdana Hutten-Czapskiego. Mniej znacznie uwagi zwrócił W. Bułata na osobę rektora Politechniki Stanisława Patschkego, nie wymieniając poza tym nikogo bodaj z jej profesorów.

Autor daje wyrazisty obraz rozwoju nastrojów młodzieży akademickiej i przebiegu wydarzeń strajkowych. Nadużywa natomiast komentarza autorskiego, który

⁶ Viktor Hantzsich, *Ratzel-Bibliographie 1867—1905. Verzeichnis der selbständigen Werke, Abhandlungen und Bücherbersprechungen Friedrich Ratzels. Mit Nachträgen von Hans Helmolt. Tamże (Anhang).*

w sposób dość naiwny wartościuje tendencje i postępowanie z jednej strony młodzieży, z drugiej — przedstawicieli starszego społeczeństwa. W szczególności drażniący jest ton tego komentarza w stosunku do wypowiedzi i postępowania władz uczelni, które znalazły się wówczas pomiędzy młotem a kowadłem — studentami i władzami okupacyjnymi i których starań o utrzymanie pracy uczelni autor wyraźnie nie docenia.

Eugeniusz Olszewski

NOTATKI BIBLIOGRAFICZNE

Siergiej Bobrow, *Archimiedowo leto*, t. II. Gosudarstwennoje Izdatielstwo Dietskoj Litieratury Ministerstwa Proswieszczenija RSFSR, Moskwa 1962, s. 327.

Raz jeszcze potwierdza się teza, że historia nauki dostarcza najlepszych często metod popularyzacji samej nauki. Teza ta stanowi punkt wyjścia zbioru pogadarek S. Bobrowa o historii matematyki, a więc i o matematyce. Wydany niedawno tom II *Archimedesowego lata* zawiera w nieco po staroświecku zbeletryzowanej formie bardzo interesującą treść. Młody czytelnik dowiaduje się tu o problemach liczb przestępnych na przykładzie pierwiastka kwadratowego, podwojenia sześcianu i kwadratury koła, o dawnych przyrządach matematycznych, o liczbach zespolonych, o ułamkach łańcuchowych, wreszcie o niektórych zagadnieniach teorii liczb. Historyczne prowadzenie wykładu daje czytelnikowi obraz matematyki nie jako zbioru dedukcyjnych twierdzeń, lecz jako żywej nauki, rozwijającej się w stałym związku z praktycznymi zagadnieniami. Czytelnika polskiego zainteresuje przytoczenie geometrycznej konstrukcji liczby π podanej przez Adama Kochańskiego.

Choć książka przeznaczona jest nie tylko, a chyba i nie przede wszystkim dla najstarszej młodzieży szkolnej, uderza w niej wysoki poziom matematyczny wyraźnie przekraczający zakres programu naszej szkoły średniej. Autor stara się przy tym, aby czytelnik nie poprzestał na jego pogadankach, lecz sięgnął do dalszej lektury. Daje więc wiele odsyłaczy kierujących czytelnika nie tylko do książek popularyzujących matematykę bądź na wyższym jeszcze poziomie, bądź omawiających pewne zagadnienia bardziej szczegółowo (można tu znaleźć m.in. odsyłacze do rosyjskich przekładów *Kalejdoskopu matematycznego* H. Steinhausa i *Trójkątów Pitagorasa* W. Sierpińskiego), ale i do dzieł matematycznych, dzieł z historii matematyki i przekładów dzieł klasyków, jak Euklidesa, Archimedesesa, Newtona itp.

E. O.

I. L. Znaczkow-Jaworski, *Oczerki istorii wiazuszczich wieszczestw ot driewniejszich wriemien do sieriediny XIX w.* Izdatielstwo Akademii nauk SSSR, Leningrad 1963, s. 496, il. w tekście 41, tabl. ilustr. 23.

Zarys historii spoiw od czasów najdawniejszych do połowy XIX w. napisany przez znanego polskim historykom techniki z artykułów w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki“ autora traktuje o powstaniu i rozwoju zarówno na terenach ZSRR, jak i innych krajów, chemii i technologii spoiw od pierwszych chwil ich użycia w budownictwie aż do czasów wyprodukowania współczesnego portland-cementu. Dzieje środków wiążących rozpatrzone są w ścisłym powiązaniu z ogólnym rozwojem procesów historycznych i gospodarczych, co nadaje pracy charakter